

СЕКЦІЯ 4 ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК 371.134

ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ДО ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ТЕХНІЧНИХ УМІНЬ В УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

Борисенко Н.А., к. пед. н.,
старший викладач кафедри технологічної і професійної освіти
*Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка*

У статті обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів технологій до формування художньо-технічних умінь в учнів основної школи. Вони забезпечують міждисциплінарні зв'язки у процесі формування художньо-технічних умінь майбутніх вчителів технологій, створення художньо-творчого освітнього середовища на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача і студентів, запровадження курсу за вибором «Основи художньо-технічної творчості». Наведено результати анкетування студентів, спрямованого на визначення стану підготовки майбутніх учителів технологій до досліджуваної діяльності.

Ключові слова: педагогічні умови, художньо-технічні уміння, майбутні учителі технологій, міждисциплінарні зв'язки, художньо-творче освітнє середовище, курс за вибором.

В статье обоснованы педагогические условия подготовки будущих учителей технологий к формированию художественно-технических умений учащихся основной школы. Они обеспечивают междисциплинарные связи в процессе формирования художественно-технических умений будущих учителей технологий, создание художественно-творческой образовательной среды на основе субъект-субъектного взаимодействия преподавателя и студентов, введение курса по выбору «Основы художественно-технического творчества». Приведены результаты анкетирования студентов, направленного на определение состояния подготовки будущих учителей технологий к исследуемой деятельности.

Ключевые слова: педагогические условия, художественно-технические умения, будущие учителя технологий, междисциплинарные связи, художественно-творческая образовательная среда, курс по выбору.

Borisenko N.A. RATIONALE FOR PEDAGOGICAL CONDITIONS OF INTENDING TECHNOLOGY TEACHERS TRAINING FOR BASIC SCHOOL PUPILS' ARTISTIC AND TECHNICAL SKILLS FORMING

The pedagogical conditions of intending technology teachers training for basic school pupils' artistic and technical skills forming are substantiated in the article. They are ensuring of interdisciplinary connections in the process artistic and technical skills forming of future teachers of technologies, creation an artistic and creative educational space based on subject-subject interaction between teacher and students, the introduction of the elective course "Fundamentals of artistic and technical creativity". The definition of pedagogical conditions of intending technology teachers training for basic school pupils' artistic and technical skills forming is proposed by author. The results of student's survey are given in article. They showed status of future teachers of technologies preparation to for basic school pupils' artistic and technical skills forming.

Key words: pedagogical conditions, artistic and technical skills, future teachers of technologies, interdisciplinary relations, artistic and creative educational environment, course of choice.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Поступова інтеграція України до європейського простору висуває жорсткі вимоги до підготовки педагогічних кадрів високої компетенції. У законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», у «Концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір» висвітлено вимоги до якості професійної підготовки

майбутніх учителів, які мають забезпечувати розвиток творчого мислення студентів, їх професійних здібностей, особистісно-професійне становлення майбутнього педагога.

На думку Ю. Бабанського, «ефективність педагогічного процесу закономірно залежить від умов, в яких він проходить» [1, с. 78]. Умови складають середовище виникнення, існування й розвитку того

чи іншого явища або процесу. Поза цим середовищем вони не можуть існувати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему вивчення педагогічних умов розглянуто в наукових роботах багатьох дослідників, а саме: В. Андреева, М. Боритко, Л. Волокової, Л. Горбатюка, М. Дяченко, М. Зверевої, Н. Іпполітової, О. Качалова, В. Клименка, А. Кулик, Б. Купріянова, Н. Мітрової, І. Мороз, А. Найна, П. Олійника, І. Підласого, О. Смірнкової, І. Шимко, Н. Яковлевої та ін. Питання застосування педагогічних умов у навчальному процесі аналізують у своїх роботах Т. Вдовичин, Г. Голубова, К. Горчинська, Р. Гурова, Н. Жукович-Дородних, А. Зубко, В. Манько, Л. Моторна, Г. Непомняща, П. Підкасистий, М. Пелагейченко, Б. Чижевський, О. Федорова та ін.

Т. Вдовичин обґрунтував організаційно-педагогічні умови для забезпечення навчального процесу майбутніх фахівців у педагогічному університеті. У роботі В. Манько досліджуються дидактичні умови формування у студентів професійно-пізнавального інтересу до спеціальних дисциплін. М. Пелагейченко предметом свого дослідження обрав педагогічні умови підготовки майбутніх учителів трудового навчання до організації проектної діяльності школярів основної школи в навчально-виховному процесі. К. Горчинська вивчала педагогічні умови розвитку художньо-творчих здібностей майбутніх учителів технологій.

Метою статті є обґрунтування педагогічних умов підготовки майбутніх учителів технологій до формування художньо-технічних умінь в учнів основної школи.

Виклад основного матеріалу. Умови обов'язково (прямо чи опосередковано) впливають на хід та результат будь-якої діяльності.

Науковці Н. Боритко, Г. Голубова, Н. Іпполітова, Н. Кусайкіна, Н. Олійник, Н. Стерехова, Ю. Цибульник [2; 3; 4; 5] по-різному подають дефініцію «педагогічна умова», розглядаючи її як: обставини, вимоги, необхідні для перебігу педагогічного процесу; уявні результати, фактори, шляхи, напрями педагогічного процесу; його характеристика; форми, методи, педагогічний прийом; системний комплекс елементів, сукупність компонентів, особливості організації навчального та виховного процесу; структурну оболонку будь-якої педагогічної технології тощо.

На думку І. Аксаріни, до педагогічних умов можна віднести ті, що свідомо створюються в освітньому процесі й повинні забезпечувати найбільш ефективне його протікання.

Доволі схожими за змістом є трактування поняття «педагогічні умови», запропоновані науковцями С. Гончаренко, О. Бражнич, А. Найн, О. Пехота, О. Федорова. Вони визначають *педагогічні умови* як сукупність об'єктивних можливостей змісту, методів, організаційних форм і матеріально-просторового середовища, спрямованих на вирішення поставлених педагогічних завдань. Нам імпонує думка цієї групи дослідників, тому за основу візьмемо сформульоване ними визначення.

На нашу думку, *педагогічні умови підготовки майбутніх учителів технологій до формування художньо-технічних умінь в учнів основної школи* – це сукупність об'єктивних можливостей змісту, методів, організаційних форм і матеріально-просторового середовища, що спрямовані на покращення процесу формування художньо-технічних умінь у майбутніх учителів технологій.

Для визначення педагогічних умов, що можуть підвищити результативність підготовки майбутніх учителів технологій до формування художньо-технічних умінь в учнів основної школи, нам необхідно з'ясувати стан підготовки майбутніх учителів технологій до означеної діяльності. Із цією метою нами був розроблений опитувальник – анкета. Питання були орієнтовані на виявлення: рівня усвідомленості важливості підготовки до здійснення проектно-технологічної діяльності в школі, формування в учнів художньо-технічних умінь; зацікавленості в оволодінні художньо-технічними вміннями; виявлення форм і методів підготовки майбутніх учителів технологій до проектно-технологічної діяльності, художньо-технічної творчості.

Опитуванням було охоплено 392 студенти спеціальності «Технологічна освіта» вищих навчальних закладів України, що здійснюють підготовку майбутніх учителів технологій.

Охарактеризуємо деякі з отриманих результатів опитування.

На запитання «Як на Вашу думку, чи потрібна вчителям технологій якісна підготовка для забезпечення проектно-технологічної діяльності учнів у школі?» 62,6% опитаних відповіли ствердно. Відповідаючи на запитання «Чи цікавитеся Ви декоративно-прикладним мистецтвом, дизайном? На якому рівні?», респонденти вказали, що особисто займаються рукоділлям 48%, 36,5% – цікавляться декоративно-прикладним мистецтвом, дизайном, їм подобається дивитися на красиві, оригінальні речі, зроблені іншими людьми; 15,5% професійно виготовляють вироби в одній чи кількох техніках.

На запитання щодо залучення студентів до проектно-технологічної діяльності під час навчання в університеті 82,5% опитаних відповіли, що до цієї діяльності не залучаються взагалі, 9,3% вказали, що залучались до проектно-технологічної діяльності під час написання дипломної кваліфікаційної роботи; 8,2% вказали, що залучення відбувалось частково під час вивчення різних дисциплін («Основи проектування та моделювання», «Основи дизайну», «Методика навчання технології»).

64% опитаних зовсім не здогадуються, що собою являють художньо-технічні уміння, ототожнюючи їх із проектними або технологічними, що свідчить про необхідність посилення теоретичної підготовки в цьому напрямку.

Студентам 4–5 курсів було запропоновано відповісти на запитання, чи відчувають вони труднощі під час проведення пробних занять із формування в учнів художньо-технічних умінь в університеті або у процесі безпосереднього формування цих умінь в учнів на уроках трудового навчання під час педагогічної практики. 18,8% опитаних труднощів не відчувають, 31,4% вказали, що відчувають дефіцит власних знань та художньо-технічних умінь; 26,5% респондентів серед труднощів вказали брак теоретичної інформації для якісної підготовки до занять; 23,8% опитаних бракує методичних рекомендацій для вчителів з означеної проблеми.

На питання «Які форми і методи використовують викладачі ВНЗ під час підготовки майбутніх учителів технологій до проектно-технологічної діяльності, художньо-технічної творчості» 72,4% опитаних обрали відповідь «традиційні», серед активних, інтерактивних методів обрали «ділові ігри», «мозковий штурм», роботу в парах.

Аналіз отриманих внаслідок анкетування, бесід із майбутніми вчителями технологій результатів показав, що студенти недостатньо залучаються до проектно-технологічної діяльності під час навчання у ВНЗ, мало займаються виготовленням виробів різними техніками, відчувають відповідні труднощі у забезпеченні проектно-технологічної діяльності у школі. Під час підготовки майбутніх учителів технологій у ВНЗ застосовуються переважно традиційні методи й форми навчання, що не забезпечує творчих умов для розвитку особистості студентів.

Аналіз результатів тестування з визначення рівня художньо-технічних знань показав, що знаннями з художньо-технічної творчості, дизайну виробів володіє 58% опитаних. Знання ж про сутність художньо-технічних умінь та методики їх

формування в учнів основної школи знаходяться на низькому рівні (22%), художньо-технічні уміння розрізнені.

Отже, з метою забезпечення цілісності та логічності підготовки майбутніх учителів технологій до формування художньо-технічних умінь в учнів основної школи потрібно впровадити в навчальний процес ВНЗ науково-обґрунтовану методику підготовки студентів до означеного виду діяльності. Як наслідок, виникає питання визначення педагогічних умов, що забезпечать підготовку майбутніх учителів технологій до формування художньо-технічних умінь в учнів основної школи. Ними виступають ті можливості змісту, методів, організаційних форм і матеріально-просторового середовища, котрі підвищують результативність формування мотиваційного, когнітивного, операційного та рефлексивного компонентів готовності МВТ до означеної діяльності.

Н. Подопрігора слушно зауважує, що в підвищенні фундаментальної, наукової, професійної та практичної підготовки майбутніх учителів важливу роль відіграють міждисциплінарні зв'язки. У сучасному навчальному процесі вони є проявом інтегративних процесів, що відбуваються в науці й житті суспільства. Ця думка є важливою для нашого дослідження, оскільки художньо-технічні уміння є комплексними й їх неможливо сформулювати засобами однієї навчальної дисципліни.

Першою умовою вбачаємо забезпечення міждисциплінарних зв'язків у процесі формування художньо-технічних умінь у майбутніх учителів технологій.

Міждисциплінарні зв'язки виступають одним із важливих шляхів поглиблення знань і умінь майбутніх учителів технологій, сприяють розвитку їхнього творчого мислення.

З метою обґрунтованого виокремлення важливих для нашого дослідження міждисциплінарних зв'язків проведено аналіз ОПП підготовки вчителів технологій за освітнім рівнем «бакалавр», навчальних планів, що були розроблені, затверджені й використовуються для підготовки вчителів технологій провідними ВНЗ.

Проведений аналіз навчальних планів освітнього рівня «бакалавр» для студентів спеціальності «Технологічна освіта» засвідчив наявність широкого спектру професійно орієнтованих дисциплін. Ураховуючи, що майбутні вчителі технологій будуть забезпечувати технологічну освіту в основній школі, яка побудована на проектно-технологічній діяльності, з навчального плану за напрямом підготовки 6.010103 «Технологічна освіта» рівня освіти «бакалавр» нами було виокрем-

лено дисципліни, у процесі вивчення яких передбачається оволодіння етапами проектно-технологічної діяльності та формування у студентів відповідних художньо-технічних умінь. Виходячи з цих міркувань, зміст підготовки майбутніх учителів технологій до формування художньо-технічних умінь в учнів 5–9 класів пропонуємо реалізувати через навчальні програми дисциплін циклу професійної науково-предметної підготовки, методичні дисципліни, педагогічну практику, кваліфікаційну дипломну роботу.

Як переконливо доведено в працях Є. Мілеряна, К. Платонова В. Чебишева, І. Якиманської та ін., уміння формуються у практичній діяльності. Тому основна увага в нашому дослідженні приділялась змісту практичних форм організації навчання дисциплін циклу професійної науково-предметної підготовки. Детальному вивченню підлягав зміст завдань для практичних і лабораторних занять із метою виявлення умінь, які вони формують, та співставлення їх з уміннями, що забезпечують виконання етапів проектно-технологічної діяльності.

Аналіз змісту дисциплін показав, що вони формують окремі уміння, безсистемно та не пов'язуючи їх із логікою проектно-технологічної діяльності. Унаслідок їхнього вивчення не може скластися цілісного враження про процес проектно-технологічної діяльності, не відбувається залучення студентів до проектно-технологічної діяльності, студенти навчаються проектувати вироби без подальшого їхнього виготовлення або здійснюють виготовлення виробу без його проектування.

Утім практика підготовки майбутніх учителів технологій до забезпечення проектно-технологічної діяльності, формування художньо-технічних умінь в учнів, а також вимоги суспільства переконують у доцільності застосування міждисциплінарних зв'язків дисциплін циклу професійної науково-предметної підготовки з метою формування художньо-технічних умінь у майбутніх учителів технологій.

Отже, виникає об'єктивна потреба більш ґрунтовної підготовки майбутніх учителів до проектно-технологічної діяльності, а саме до формування умінь, які забезпечують виконання усіх її етапів. Це можливо здійснити *на основі міждисциплінарних зв'язків*.

Міждисциплінарні зв'язки дисциплін циклу професійної науково-предметної підготовки дозволять позбутися дублювання матеріалу, що вивчається, акцентувати увагу на складових частинах етапів процесу проектно-технологічної діяльності, формуванні властивих кожному етапу художньо-технічних умінь.

За допомогою використання міждисциплінарних зв'язків у процесі формування художньо-технічних умінь у майбутніх учителів технологій стає можливим забезпечення наступності, систематичності і послідовності у вивченні дисциплін циклу професійної науково-предметної підготовки, їхньої органічної взаємодії, спрямованої на підготовку майбутніх учителів технологій до забезпечення проектно-технологічної діяльності в школі, до формування у студентів відповідних художньо-технічних умінь.

Чимало досліджень присвячено вивченню питань створення освітнього середовища у ВНЗ, зокрема його досліджували Г. Голубова, Т. Зорочкіна, О. Комар, В. Черноус та інші. Науковці слушно звертають увагу на креативність освітнього середовища. Наголошуємо, що проектно-технологічна діяльність є творчою, її забезпечення та здійснення неможливі без прояву креативних якостей особистості, зацікавленості та бажання її здійснювати.

Аналіз підготовки майбутніх учителів технологій із погляду стимулювання викладачами творчої діяльності студентів засвідчив домінування традиційних форм і методів навчання у підготовці майбутніх учителів технологій, недостатнє використання інноваційних технологій, мультимедійних засобів та, як наслідок, низький інтерес студентів до навчання, зниження результативності професійної підготовки.

Зважаючи на думки науковців, наведені вище, вимоги проектно-технологічної діяльності до її організації, стан підготовки майбутніх учителів технологій, вважаємо за доцільне другою педагогічною умовою ефективної підготовки майбутніх учителів технологій до формування художньо-технічних умінь в учнів основної школи обрати *створення художньо-творчого освітнього середовища на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача і студентів*.

Беручи до уваги напрацювання науковців, присвячені освітньому середовищу, *художньо-творче освітнє середовище* будемо розуміти як сукупність органічно поєднаних впливів і чинників для забезпечення готовності майбутніх учителів технологій до формування художньо-технічних умінь з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей, самоудосконалення, самореалізації в науково-технічному та психолого-педагогічному оточенні.

У центрі художньо-творчого освітнього середовища знаходиться студент. Усе в середовищі спрямоване на його творчий розвиток і створення необхідних умов, що сприяють його підготовці до формування художньо-технічних умінь в учнів основної школи.

Серед компонентів художньо-творчого особистісно-зорієнтованого середовища виділимо такі компоненти: мотиваційний, змістовий, операційно-технологічний, комунікативний.

Створення художньо-творчого особистісно-орієнтованого освітнього середовища є об'єктивною умовою ефективної підготовки майбутніх учителів технологій до забезпечення етапів проектно-технологічної діяльності та формування відповідних умінь у самих студентів, а також їхньої підготовки до формування художньо-технічних умінь в учнів.

Актуальним для професійної підготовки майбутніх учителів технологій є набуття ними здатності трансформувати свої компетенції в шкільну практику. З огляду на це, велику увагу слід зосередити на особливостях практичної підготовки студентів.

Стан підготовки майбутніх учителів технологій до формування художньо-технічних умінь в учнів основної школи показав, що наявні у навчальному плані дисципліни не забезпечують цілісної підготовки студентів до діяльності, яка вивчається у нашому дослідженні. Тому виникає нагальна потреба у введенні в навчальний процес системоутворюючого фактору, який забезпечить системність, узагальненість підготовки майбутніх учителів технологій, забезпечить розуміння місця та важливості процесу формування художньо-технічних умінь в учнів основної школи, унаслідок чого підвищиться мотивація студентів до здійснення означеної діяльності. Таким фактором ми вбачаємо введення курсу за вибором «Основи художньо-технічної творчості».

Т. Васютіна вказує, що *спецкурси* (курси за вибором студента) в загальній структурі навчання у ВНЗ – це курси спеціалізованого доповнення, які поглиблюють та розширюють зміст дисциплін інваріантної складової навчальних планів з тих чи інших спеціальностей, посилюють практичну підготовку студентів [6, с. 3].

Зважаючи на вищесказане, третьою педагогічною умовою ефективного формування готовності майбутніх учителів технологій вважаємо *впровадження курсу за вибором «Основи художньо-технічної творчості»*.

Необхідність розробки курсу за вибором виникла у зв'язку з тим, що художньо-технічна підготовка студентів технологічних спеціальностей наразі розрізнена й несистематизована. Курс за вибором «Основи художньо-технічної творчості» відіграє узагальнюючу, системоутворюючу роль у процесі фахової підготовки студентів, є

проміжною ланкою між теоретичним засвоєнням знань із художньо-технічної підготовки та їх практичним застосуванням у реальних умовах сучасної школи. Він має на меті систематизацію, узагальнення, удосконалення художньо-технічної підготовки майбутніх учителів технологій, отриманої під час вивчення дисциплін циклів професійно-педагогічної та професійної науково-предметної підготовки й оволодіння методикою формування художньо-технічних умінь в учнів основної школи.

До курсу за вибором «Основи художньо-технічної творчості» створено навчально-методичний комплекс, який містить визначене нормативними документами методичне забезпечення, а саме: авторську навчальну програму, конспекти лекцій, методичні рекомендації до виконання практичних та самостійних робіт, перелік питань для підсумкового контролю, систему оцінювання навчальних досягнень студентів, систему оцінювання змістових модулів, тестові завдання для підсумкового контролю, словник термінології та рекомендовану літературу.

Висновок. Реалізація вищезазначених педагогічних умов сприятиме ефективному впровадженню подальшої дослідно-експериментальної роботи з підготовки майбутніх учителів технологій до формування художньо-технічних умінь в учнів основної школи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабанский Ю.К. Научная организация педагогического процесса на основе его интенсификации и оптимизации / Ю.К. Бабанский // В кн. : Педагогика / под ред. Ю.К. Бабанского. – М. : Педагогика, 1988. – 268 с.
2. Борытко Н.М. В пространстве воспитательной деятельности : монография / Н.М. Борытко ; [науч. ред. Н.К. Сергеев]. – Волгоград : Перемена, 2001. – 181 с.
3. Голубова Г.В. Педагогічні умови розвитку обдарованості студентів / Ганна Василівна Голубова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/9_NND_2012/Pedagogica/2_105345.doc.htm.
4. Новый український тлумачний словник. Близько 20000 слів і словосполучень / укл. Н.Д. Кусайкіна, Ю.С. Цибульник ; за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В.В. Дубічинського. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2008. – 608 с.
5. Олійник Н.Я. Педагогічні умови підвищення готовності майбутніх учителів до виховної роботи в дитячих оздоровчих таборах / Н.Я. Олійник // Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки. – Черкаси, 2012. – № 34. – С. 56–62.
6. Васютіна Т.М. Спецкурси як складова практичної підготовки майбутнього вчителя / Т.М. Васютіна // Гуманізація навчально-виховного процесу : збірник наукових праць. – Слов'янськ : СДПУ. – 2009. – Вип. XLVII. – С. 3–4.